

УДК 504.5

ЕКОЛОГІЧНА ДОМІНАНТА ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Сафранов Тамерлан Абісалович

д.геол.-мін.н., проф., зав. кафедри екології та охорони довкілля
Одеського державного екологічного університету

Мета даної статті полягає в обґрунтуванні домінантності екологічної складової освіти для сталого розвитку в Україні. Слід нагадати, що освіта для сталого розвитку – це системний підхід до глобальної освіти, де екологічна складова є найважливішою підсистемою.

Незважаючи на те, що екологічна складова в даний час превалує в тій формі освіти, яку більшість вважає освітою для сталого розвитку, все ж поки це лише початок формування нової системно-цілісної моделі освіти для сталого розвитку. Проблема оновлення природничої, гуманітарної та технічної вищої освіти шляхом екологізації і включенням ідей сталого розвитку знайшла відображення в діючих стандартах вищої освіти України для здобувачів рівня вищої освіти «бакалавр» усіх спеціальностей.

Ключові слова: домінанта; екологічна освіта; освіта для сталого розвитку; сталий розвиток.

The purpose of this article is to substantiate the dominance of the environmental component of education for sustainable development in Ukraine. Despite the fact that the environmental component currently prevails in the form of education that most consider education for sustainable development, yet this is only the beginning of the formation of a new system-integrated model of education for sustainable development. The problem of updating natural, humanitarian and technical higher education through greening and inclusion of sustainable development ideas is reflected in the current standards of higher education in Ukraine for applicants for higher education “bachelor” of all specialties in the form of general competencies.

Keywords: dominant; ecological education; education for sustainable development; sustainable development.

Постановка проблеми. У «Порядку денному на XXI століття», прийнятому ООН на Міжнародній конференції з довкілля і розвитку в Ріо-де-Жанейро у 1992 році, зазначається, що «освіта є фундаментом сталого розвитку» і головним інструментом для створення гуманного, рівноправного та уважного до проблем людини суспільства, в якому кожен індивід повинен мати свою людську гідність. В Законі України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» (розділ II) [1] вказується на один із інструментів реалізації державної екологічної політики: «Освіта в інтересах збалансованого (сталого) розвитку дасть змогу встановити методологічні основи та запровадити безперервну екологічну освіту. Випереджаючими темпами має розвиватися всеохоплююча екологічна просвіта та виховання підростаючого покоління шляхом підтримки діяльності позашкільних закладів освіти, еколого-натуралістичних центрів та природничих секцій центрів дітей і юнацтва та профільних громадських організацій». Як бачимо, мова йде про освіту в інтересах сталого розвитку (ОСР), але чомусь вона зводиться до запровадження безперервної екологічної освіти. Відомо, що *сталий розвиток* – це

процес розбудови країн і регіонів на основі узгодження і гармонізації соціальної, економічної та екологічної складових з метою задоволення потреб сучасних і майбутніх поколінь. Концепція сталого розвитку має на увазі соціально бажаний, економічно життєздатний і екологічно сталий розвиток суспільства, що, до речі, відображено у розділі II даного Закону: «Сприяння збалансованому (сталому) розвитку шляхом досягнення збалансованості складових розвитку (*економічної, екологічної, соціальної*), орієнтування на пріоритети збалансованого (сталого) розвитку».

Аналіз досліджень та публікацій. Проблеми освіти для сталого розвитку в Україні розглядаються в роботах багатьох вітчизняних вчених (В.М. Боголюбов, О.І. Бондар, Висоцька О.Є., Войтович О.П., Коренева І.М., Підліснюк В.В., Пометун О.І., Рідей Н.М., Саснко Т.В., Скиба Ю.А., Туниця Ю.Ю., Хдобистов Є.В., Хмелевська О.М. та ін.).

Мета даної статті полягає в обґрунтуванні домінантності екологічної складової освіти для сталого розвитку в Україні.

Виклад основного матеріалу. Проблема оновлення природничої, гуманітарної та технічної вищої освіти шляхом екологізації і включення ідей сталого розвитку знайшла відображення в діючих стандартах вищої освіти України для здобувачів рівня вищої освіти «бакалавр» усіх спеціальностей, що містять такі загальні компетентності: «Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його *сталого розвитку*, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні». «Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній *системі знань про природу і суспільство* та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя».

Саме ці загальні компетентності містять елементи екологізації вищої освіти, принципи якої були закладені в «Концепції екологічної освіти України», яка була затверджена Колегією Міністерства освіти і науки України [2], однак не були реалізовані належним чином, і, насамперед, в «неекологічних» закладах вищої освіти. А отже не було приділено достатньої уваги формуванню системи знань і практичних навичок майбутніх фахівців широкого кола спеціальностей, що дозволило б їм вільно орієнтуватися при вирішенні різноманітних екологічних проблем.

Відомо, що однією з передумов реалізації концепції сталого розвитку є створення ефективної системи ОСР, яка передбачає рівнозначний розвиток економічної, соціальної та екологічної складових [3]. На жаль, у багатьох роботах простежується підміна і ототожнення понять «екологічна освіта» і «освіта в інтересах сталого розвитку». Слід

нагадати, що ОСР – це системний підхід до глобальної освіти, де екологічна складова є найважливішою підсистемою. ОСР ширше ніж екологічна освіта тому, що вона виключає в себе не тільки природничу, але й соціально-економічні складові. Незважаючи на те, що екологічна складова в даний час превалює в тій формі освіти, якою більшість вважає ОСР, все ж поки це лише початок формування нової системно-цілісної моделі ОСР.

Стає все більш очевидним, що *екологічна домінанта* є основою сучасної освіти, що визначає соціально-економічні підвалини суспільства. Саме від характеру взаємодії з навколишнім природним середовищем на рівні індивіда та соціуму можна намічати реальні шляхи реалізації концепції сталого розвитку.

Якщо розглядати в такому контексті, то можна узгодитися з такими формулюваннями в Законі України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» [1]: «Впровадження освіти в інтересах збалансованого (сталого) розвитку, екологічної освіти та виховання, просвітницької діяльності з метою формування в суспільстві екологічних цінностей і підвищення його екологічної свідомості» (розділ III). «Значне підвищення рівня екологічної освіти, просвіти та виховання громадян України створить умови для запровадження у повсякденне життя громадян моделей сталого споживання, активізує їхню роль у запобіганні забрудненню та здійсненні контролю за станом навколишнього природного середовища, сталому використанню природних ресурсів і відновленню природно-ресурсного потенціалу України» (розділ VI).

В той же час, у проекті «Стратегії сталого розвитку України до 2030 р.» [4] також не приділяється належної уваги проблемам розвитку і впровадження ОСР. Проте, є багато робіт, присвячених ОСР та орієнтованих на дошкolarів, учнів середніх шкіл, студентів закладів вищої освіти тощо. Слід нагадати, що до обов'язкової частини освітньо-професійних програм підготовки магістрів за спеціальностями «Екологія та охорона навколишнього середовища», «Прикладна екологія та збалансоване природокористування (за галузями)», «Екологічна безпека», «Екологічний контроль та аудит», «Радіоекологія», «Заповідна справа» (напрямок підготовки 040106 «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування, галузь знань 0401 «Природничі науки») була включена дисципліна «Стратегія сталого розвитку», яка відіграла суттєву роль у формуванні природничо-екологічного сприйняття різноманітних процесів, що мають місце у сучасному світі. Досі в освітні програми і навчальні плани здобувачів рівня вищої освіти «магістр» у багатьох закладах вищої освіти включена дисципліна «Стратегія сталого розвитку». Щодо забезпеченості цієї дисципліни навчально-методичною літературою можна констатувати те, що питанням сталого розвитку присвячено багато україномовних підручників, навчальних посібників та інших навчальних видань, де

достатньо докладно розглядаються тлумачення цього поняття, екологічні та соціально-економічні загрози, інституційне забезпечення сталого розвитку, індикатори сталого розвитку, ОСР, роль суспільства та секторів економіки в впровадженні сталого розвитку, особливості реалізації сталого розвитку в умовах України та інші питання.

Сучасний стан системи ОСР в Україні ще далекий від декларованого. Слід погодитися з І.М. Кореневою [5], яка таким чином характеризує сучасний стан ОСР в Україні: відсутність національної стратегії з ОСР, що підтримується законодавчо; відсутність єдиного розуміння сутності, методології, термінології, цінностей, методів, змісту ОСР в Україні, що є наслідком відсутності національної концепції ОСР; підміна та ототожнення понять, що полягає у заміні поняття «екологічна освіта» новим сьогоднішнім поняттям «освіта для сталого розвитку»; недостатня роль держави у просуванні ОСР на всіх рівнях (практично більшість досягнень з ОСР здійснено недержавними громадськими організаціями та окремими ініціативними групами освітян); більшість ініціатив з ОСР, що здійснюються в Україні, роблять суттєвий внесок у розуміння цього концепту та можуть вплинути на трансформацію освітнього процесу (проте вони мають локальний характер і, як наслідок, суттєво не впливають на зміну ситуації на системному державному рівні, про що свідчить сучасна національна освітня політика).

Висновки. Таким чином, стає все більш очевидним, що екологічна домінанта є основою сучасної освіти, що визначає соціально-економічні підвалини суспільства. Екологічна складова в даний час превалує в тій формі освіти, якою більшість вважає освіту для сталого розвитку, все ж поки це лише початок формування нової системно-цілісної моделі освіти для сталого розвитку. Проблема оновлення природничої, гуманітарної та технічної вищої освіти шляхом екологізації і включенням ідей сталого розвитку знайшла відображення в діючих стандартах вищої освіти України усіх спеціальностей.

Список використаних джерел:

1. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (дата звернення: 05.01.2021 р.).
2. Про концепцію екологічної освіти в Україні № 13/6-19 від 20.12.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-19290-01#Text> (дата звернення: 05.01.2021 р.).
3. Образование в интересах устойчивого развития в международных документах и соглашениях. М.: «ЭКО – Согласие», 2005. 142 с.
4. Стратегія сталого розвитку України до 2030 р. Проект. URL: <file:///C:/Users/%D0%A2%D0%B0%D0%BC%D0%B5%D1%80%D0%BB%>

D0%B0%D0%BD/Downloads/UNDP_Strategy_v06-optimized%20(4).pdf (дата звернення: 05.01.2021 р.).

5. Коренева І.М. Освіта для сталого розвитку: реалії України. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки.* 2018. Вип. 36. С. 17-25.